

Celem mojej rozprawy doktorskiej oraz badań związanych z tym projektem jest stworzenie dogłębnej i spójnej analizy historycznej problematyki losów żołnierzy Ukraińskiej Armii Halickiej oraz internowanych osób cywilnych narodowości ukraińskiej, przebywających w polskich obozach dla jeńców i internowanych w okresie wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919 r. oraz po jej zakończeniu.

Po wybuchu wojny w listopadzie 1918 r. do polskiej niewoli dostało się wielu mieszkańców Galicji służących pod niebiesko-żółtym sztandarem. Równocześnie z działaniami wojennymi władze polskie rozpoczęły internowanie przedstawicieli ukraińskiej inteligencji. Internowano m. in. tak znanych działaczy na rzecz niepodległości Ukrainy, jak Teofila Kormosza, Wołodymyra Zahajkewycza czy Wołodymyra Baczyńskiego. Internowani zostali przewiezieni do nowoutworzonych lub przejętych od austriackich władz wojskowych obozów jenieckich w Dąbiu oraz Wadowicach, a także na zamek w Baranowie Sandomierskim. Przez następne miesiące liczba internowanych Ukraińców powiększała się, rozbudowywała się również polska sieć obozowa (powstały takie obozy, jak Strzałkowo, Szczypiorno, Pikulice, Brześć Litewski, a w 1920 r. również Tuchola). Dopiero po więcej niż roku rozpoczęło się masowe zwalnianie cywilów (na podstawie decyzji Rady Ministrów z 2 grudnia 1919 r.), wojskowi opuścili obozy wiosną 1920 r. W kwietniu 1920 r., na Ukrainie Naddnieprzańskej do polskiej niewoli dostali się za to żołnierze tzw. Ukraińskiej Czerwonej Armii Halickiej. Około 2,5 tysiąca z nich zostało przewiezionych do Tucholi; większość zwolniono zimą z 1920 na 1921 r., a ostatnich – pod koniec 1921 r. Wtedy też, ze zwolnieniem ostatnich oficerów – Haliczan problem jeniectwa zachodnioukraińskiego w Polsce został zakończony.

Tematyka projektu wymaga zbadania wielu aspektów dziejów jeniectwa ukraińskiego w Polsce. Z tego powodu podjęte zostaną następujące cele badawcze: określenie początków jeniectwa ukraińskiego w listopadzie 1918 r.; jak przedstawiał się i zmieniał w czasie polski aparat więzienia i kontroli nad jeńcami wojennymi oraz internowanymi, zarówno wojskowy, jak i cywilny; jak kształtowało stanowisko centralnych władz polskich (cywilnych i wojskowych) wobec Ukraińców w polskiej niewoli w czasie wojny i po jej zakończeniu; czy realizowane były postanowienia umowy 1 II 1919 r., zawartej pomiędzy rządami Polski i Ukrainy; jakie było stanowisko rządu ZURL wobec własnych obywateli, przebywających w polskiej niewoli i czy podejmowane były próby ich wymiany na Polaków; czym kierowały się polskie władze cywilne przy internowaniu cywilów narodowości ukraińskiej i czy internowania te były zasadne; jakie warunki panowały w obozach w Dąbiu, Wadowicach, Pikulicach i innych; ilu Ukraińców więziono w obozach; jak kształtowało się życie codzienne osadzonych (działalność kulturalna, sprawy żywienia, higiena); jaki był poziom śmiertelności Ukraińców w polskiej niewoli, czym było to spowodowane (celowa działalność Polaków czy trudne warunki materialne w kraju) i czy zasadne jest wobec tego twierdzenie współczesnej publicystyki o „martyrologii narodu ukraińskiego”; czy Kościół greckokatolicki podejmował próby uwolnienia internowanych; jak przedstawiała się działalność ukraińskich organizacji społecznych w kwestii niesienia pomocy internowanym; kiedy rozpoczęły się i kiedy zostały zakończone zwolnienia z obozów, jak kwestia jeńców i internowanych wykorzystywana była w antypolskiej propagandzie ukraińskiej w krajach zachodnich, szczególnie w walce przeciw przyznaniu Polsce Galicji Wschodniej.

Powodem podjęcia przeze mnie badań w tym zakresie było bardzo słabe opracowanie tematu zarówno w polskiej, jak i ukraińskiej historiografiach (w Polsce jedynie prof. Zbigniew Karpus, dr hab. Emilian Wiszka oraz prof. dr hab. Leszek Kania zbadali pewne elementy jeniectwa zachodnioukraińskiego, w ukraińskiej istnieje nieudana monografia dr Mykoły Pawlenki oraz badania niektórych problemów obozu w Tucholi autorstwa prof. Ihora Sribniaka), a także fakt, iż jest to problem, który może stać się bardzo istotny w polityce historycznej, prowadzonej przez Ukrainę. Należy więc zadbać o dokładne i krytyczne zbadanie zagadnienia jeńców i internowanych zachodnioukraińskich w polskiej niewoli, by uniknąć opierania się na stereotypach czy prób wykorzystania śmiertelności „Haliczan” w sposób, wykorzystany przez Federację Rosyjską (sprawa tzw. „anty-Katynia”).